

Az iskolakezdés nehézségeiről

Minden kezdet nehéz, tartja a közmondás, s mi, pedagógusok e mondás valóságtartalmát minden szeptemberben többszörösen átérezzük. Átérezzük önmagunkon, tanítványainkon és szüleiken. Ha ismerőseinket figyeljük, akkor is láthatjuk, hogy az iskolakezdés iránt senki sem marad közömbös.

A kettős érzést mindenki ismeri, mindenki átéli. Elmúlik a csodálatosan szép, élménydús nyár, de azért titokban már elég is volt belőle. Közeledik az ősz, az iskola, a mindennapi robot, de várjuk is, hiszen jó a régi barátokkal és a sok újdonsággal találkozni.

Azon kívül nagy a sürgés-forgás otthon is. Tervezzük, kinek mire van szüksége az új tanévben, hol és mikor szerezzük be ezeket. A diákok közül néhányan átismétlik az előző évben tanultakat. Ennek is sokféle oka lehet.

Az iskolakezdés ellentmondásos, ősziesen fanyar, várakozásteli hangulata benne van a levegőben, ha akarjuk, ha nem. S ha most már jócskán benne is vagyunk a tanévben, jól emlékszünk az első napokra, mikor még nehéz volt a benti történésekre figyelni. Szemünk az ablakon át a szabadra irányult, ahol még nyárianas tombolt a zöld és a kék. Nehéz volt így a tananyagra figyelni. Majd elmúlik, vigasztaltuk magunkat.

Meddig is tart ez az átmenet? Meddig tart, míg megszokjuk, hogy most valami más, új kezdődik, másképp kell szerveznünk napjainkat, gondolatainkat? Egyáltalán: helye van annak, hogy átmeneti időt biztosítsunk magunknak? Vagy kezdjük a munkának azonnal a legnagyobb szigorral és tempóval? Sok tanár kezdi így, szigorúan vonalat húzva a nyár alá, kész, vége, elmúlt, és azonnal felmérőt írat tanítványaival a múlt év anyagából, amely aztán csak igen keveseknek sikerül jól.

Egy tanítóképző intézményben, mint amilyen a miénk, feltétlenül napirendre kell tűznünk a kérdés tárgyalását: Hogyan kezdje egy tanító az év eleji munkát? Hogyan oldható meg legeredményesebben a kezdés? Hogy valósítsuk meg az átmenetet a régitől az újba, hogy ne okozunk törést a tanítványainkban, éppen ellenkezőleg, meglévő ismereteikre hogyan építhetünk minél szilárdabban? A tudatos és átgondolt tervezőmunka különösen fontos a *kis első osztályosok* esetében, mert az első benyomás, mint közismert, életre szóló lehet.

Az első napok átmeneti hangulata késztetett arra, hogy a kérdést közelebről is megvizsgáljam. Kiindulópontként egy német hagyomány szolgált. Ott ugyanis emberemlékezet óta az a szokás, hogy a kis első osztályosok az első napon egy kartonpapírból készült, óriási, díszes „cukros” tölcsérral indulnak az iskolába. A tölcsér tartalma titok, azt csak az iskolában, a többi gyerekkel együtt bonthatják ki, nézhetik meg. A tölcsért a szülők töltik meg gyermekeik számára. Édesség, apró játékok, tanszerek kerülnek bele. Mindenki együtt örül, és készül a nagy napra. A szülők a rokonoktól, barátoktól, munkatársaktól, szomszédoktól is kapnak tölcsérbe valóat. Nem csupán tárgyakról van szó. Sok, sok gratulációt, biztató szót kapnak a gyerekek, a szülők egyaránt. Néhol még a polgármester is köszönti az iskolába lépőket. Emlékfotók, videók készülnek. A gyerekek büszkék, hogy már ők is nagy, okos iskolások lesznek, és ez az érzés sokuknak többet jelent, mint a legnagyobb tábla csokoládé.

Az első órák azzal telnek az iskolában, hogy a gyerekek a tanteremben kibontják, együtt nézegetik a cukros tölcséreket, közben beszélgetnek, megkínálják egymást, ismerkednek, játsza-

nak, és az idő kellemesen, szinte észrevétlenül röppen el. A cukros tölcsér történetéhez még az is hozzátartozik, hogy régen azt mesélték a gyerekeknek, hogy ezek a zacskók az iskola pincéjében egy fán nőnek, amit a pedellusnak minden nap gondosan meg kell öntöznie. Német földön mély gyökerei vannak ennek a hagyománynak. Az emberek spontán végzik, senki nem kérdőjelezi meg létjogosultságát, olyan ez, mint a keresztény kultúrkörben a karácsony vagy a húsvét. Senki sem kell felszólítani rá, hogy ünnepelje, mit, hogyan tegye, a kultúrájukhoz tartozik.

Látva sikerét, több kérdés is felmerült bennem. A legelső az volt, hogy mások hozzám hasonlóan észlelik-e az iskolakezdés nehézségeit? Hogyan érzékelik a magyar szülők, a pedagógusjelölt hallgatók és a működő pedagógusok az átmenet jelentőségét, és milyen módszerekkel, milyen pedagógiai kultúrával közelítik meg, oldják meg a felmerülő problémákat? Hogyan értékelik az első nap jelentőségét az iskolában, és pedagógiai, nevelési értelemben hogyan tudnak belőle profitálni? Van-e elég fantáziájuk, kreativitásuk, hogy megfogalmazzák, megformálják gondolataikat az iskolakezdéssel kapcsolatban? Mennyire tartják fontosnak egy kisgyerek hozzáállását az iskolában történetekhez, milyen az iskola és a felnőtt társadalom kapcsolata?

Leírtam ezért a fentebb ismertetett német szokás rövid tartalmát, és készítettem hozzá egy kérdőívet. A következő hat kérdés szerepelt rajta:

1. Tetszik-e ez a szokás?
2. Mi lehet az értelme, a célja a cukros tölcsér szokásának?
3. Mit gondolnak, hogyan fogadnák a gyerekek, a szülők és a pedagógusok nálunk ennek a szokásnak a bevezetését?
4. Mi legyen a tölcsérben?
5. Nálunk Magyarországon jó lenne-e ezt a szokást bevezetni?
6. Hogyan telt az első napja/gyermek első napja az iskolában?

A kísérletet három csoportban végeztük el.

1. Hetven tanítójelölt hallgató (18-21 évesek) válaszolt írásban a kérdésekre. Valamennyien német nyelvet tanulnak, tehát nem idegen számukra ez a kultúrkör.
2. 15 fő, általában az ország keleti felén általános iskolában német nyelvet tanító kolléga töltötte ki írásban a kérdőívet.
3. Végezetül a SZITE Gyakorló Iskolájába járó első osztályos gyerekek szüleit kértem a kérdőív kitöltésére.

A tanítójelöltek válaszai

1. Tetszik-e ez a szokás?

Egyértelműen igennel 40 fő válaszolt, egyértelmű nemmel pedig kettő. A többiek érdekesnek, ellentmondásosnak, meggondolandónak, részben szimpatikusnak, másfelől feleslegesnek, sőt bizonyos tekintetben károsnak minősítették.

Az igenlők válaszai: Aranyos, kisgyerekeknek való szokás. Szeretik az édességeket, a meglepetést, az ajándékokat. Életük fordulópontjáról van szó, illik emlékezetessé tenni. Ne csak a végzést ünnepeljük, pl. ballagással, hanem a kezdetét is, kezdjük szépen, kedvesen, félelem nélkül.

Akiknek nem igazán tetszett, efféle válaszokat írtak: Nagyon drága, a szülőknek még a fontos dolgokra is alig van pénzük. Az esélyegyenlőség illúziója legalább az első napon maradjon még meg. Felesleges. A gyerekek cukros zacskó nélkül is boldogan mennek iskolába.

2. *Mi lehet az értelme, célja a cukros tölcser szokásának?*

A legtöbben, szám szerint 24-en azt válaszolták, hogy ez a szokás pozitív motivációt alakít ki a gyermekekben az iskola iránt, többen szimbolikus jelentőségét emelték ki. Fontos, hogy kedvvel és örömmel induljanak az iskolába. Az átállás, az átmenet mindig nehéz, meg kell könnyíteni. A kezdeti félelmet, feszültséget oldani kell.

Az első benyomás nagyon fontos. Így lenne, ami vonzóvá tenné az iskolát. Lenne egy közös, emlékezetes, élménydús, vidám, szép napjuk. Könnyebben illeszkednének be az új közösségbe, megkönnyítené az elszakadást az eddigi életüktől. Gyorsan megtanulnák együtt is jól érezni magukat. Észlelnék, hogy az iskolában nemcsak szigor van és komoly tanulás, hanem kellemes dolgok is, játék, közösség, kellemes meglepetések. Sok gyerek nem fél semmi újtól, az iskolától sem. Az ő szempontjukból nézve egy ilyen szokás bevezetése teljesen felesleges.

3. *Hogyan fogadnák ennek a szokásnak a bevezetését nálunk a gyerekek, a szülők és a pedagógusok?*

A gyermekek egyértelműen örömmel fogadnák – írták valamennyien. A szülőket illetően már megoszlott a véleményük. A legtöbben azt írták, hogy a szülők nem biztos, hogy örülnének, túl drága, megterhelő lenne számukra. Igyekeznének erőn felül is megvenni a cukros zacskót, mert azt szeretik, ha a gyerekek mindene megvan, és boldog, elégedett. A gyerek úgyis örül a sok szép új holminak, nem kell erőltetetten fokozni.

A tanárokat illetően a legtöbben úgy gondolják, hogy örömmel fogadnák a szokás bevezetését. Az oldott hangulatú ismerkedés során könnyebben meg tudnák őket ismerni. A tradíció mindig hozzájárul az esemény zökkenőmentes lefolyásához.

Nálunk is megfigyelhető, hogy a legtöbb tanár megpróbálja az átmenetet valamilyen módszerrel megkönnyíteni. A gyermekszerető pedagógusok cukros zacskó nélkül is meg tudják oldani, hogy a gyerek ne csak az első nap, hanem minden nap szívesen menjen iskolába.

4. *Mi legyen a cukros tölcserben?*

Olyasmivel kellene megtölteni, ami felébreszti a tudásvágyat, a kreativitást, pl. gyerekűjságok, meséskönyvek, zsírkréta, könyvjelző stb. Azt kellene tudatosítanunk, hogy a tudás, a lelki táplálék többet ér, mint az édesség.

Legyenek benne fényképek, album, amelybe az első napról készült képeket tehetné. Tegyük bele apró játékokat is, aminek örül, amivel az első napon le tudja foglalni magát. A meglepetés a fontos. Olyasmit kapjon a gyerek, ami személyre szól, amit már régen szeretne megkapni. Legyen vicces, játékos a tartalma, hogy nevetthessenek. Tegyük bele egy régi és egy új játékot. Így magával viszi a régi, megszokott kedves élete egy darabját, és nem olyan idegen neki az új környezet, viszont tegyük bele egy vadonatúj játékot is, ezzel is jelezve, hogy most valami vadonatúj kezdődik, de a régi adja az alapot. Így a gyerek ráérezhet, hogy az otthonról hozott tudásra épül az, amit az iskolában kapunk, a kettő szorosan összefügg.

5. *Jó lenne-e nálunk, Magyarországon is bevezetni ezt a szokást?*

25 fő válaszolt egyértelmű igennel, 16 nemmel, a többiek válasza ingadozott. Lássunk néhányat:

Nagyon jó lenne, mert erre szüksége lehet egy elsősnek, s talán szívesebben is mennének az iskolába.

A legtöbb nemet a költségekkel indokolták. Amúgy is sokba kerül az iskolakezdés!

Valóban nyomatékot kellene adni az iskolakezdésnek, de ki kellene találnunk valami sajátosan magyar szimbólumot. Mások kultúrájába bepillantani valóban hasznos, érdekes lehet, de nem kellene átvenni.

6. Hogyan telt első napja az iskolában?

A hallgatók kb. fele negatív, ellentmondásos vagy homályos és szürke emlékfoszlányokat említ. A leggyakoribb válaszok kb. így hangzottak: Már nem nagyon emlékszem, de tudom, hogy félttem. Félttem, de vártam is. Szorongás, félelem, elfogódottság, izgalom, sírás, egyedüllét, magányosság, megbántottság, unalom – ezek voltak a leggyakoribb szavak.

Voltak, akik azt írták, hogy ez a szorongás érthető, helyénvaló, nem kell ellene tenni semmit, idővel elmúlik. Így természetes, írták, minden kezdet nehéz.

A hallgatók másik felének pozitív emlékei vannak az iskolakezdestről: Nem félttem, vártam az iskolát. Örültem a sok szép új holminak. Örültem az új közösségnek, az új barátoknak. Büszke voltam, hogy most már nagy vagyok. Mindig is irigyeltem azokat, akik már tudtak írni és olvasni. Az iskolában apró játékokat, ajándékokat kaptunk, vagy ott voltak, ezekkel játszottunk, ismerkedtünk. Jó volt. Nagyobb testvéreim, unokatestvéreim sokat meséltek az iskoláról, így nem félttem. Tetszett az ünneplő ruha, a kék szoknya és a fehér blúz.

Az általános iskolákban német nyelvet tanító kollégák véleménye

A válaszadók 30-40 év körüli nők, maguk is rendelkeznek szülői tapasztalattal. A hallgatókkal ellentétben valamennyien pozitívan tekintenek erre a szokásra. Véleményük minden tekintetben egységesebb. Válaszaikból látható, mi mindent tapasztaltak saját oktatómunkájuk és szülői tevékenységük során.

1. Tetszik-e ez a szokás?

Egyértelmű, egységes igennel válaszoltak. Lássuk leggyakoribb indokaikat: Kedves, a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő szokás. Mindenki dolgát megkönnyítené, aki kapcsolatba kerül az iskolakezdessel. Fontos, hogy az iskolára senki ne tekintsen úgy, mint egy lelketlen tudásgyárra, emberség és szeretet jellemezze az iskolai életet, ne csak az első napot.

Nem kellene viszont eltúlozni sem, bánjunk inkább játékosan ezzel az eszközzel!

2. Mi lehet az értelme, célja ennek a szokásnak?

Hasonló válaszok születtek, mint a hallgatók esetében. A legjellemzőbb különbség az, hogy a pedagógusok alig említettek félelmet, szorongást, míg a hallgatóknál ez valamilyen formában szinte mindenkinél felbukkant. Inkább a pozitív motivációt, az iskola iránti érzelmi töltést emelték ki. Nemcsak az iskola, hanem az egész felnőtt világ iránt megnőne bennük a bizalom, a befogadás, a meghittség, az összetartozás érzése, mivel egykor a felnőttek is kaptak valamiféle hasonló élményt, amely közelebb hozná egymáshoz az embereket, összebb kovácsolná a generációkat.

3. Mit gondolnak, hogyan fogadnák a gyerekek, a szülők és a pedagógusok ennek a szokásnak a bevezetését?

Többségük optimistán válaszolt, de aggályok az ő körükben is felmerültek: A gyerekek és a pedagógusok biztos, hogy örömmel fogadnák, de a szülők egy része is. De lennének szélsőségesen viselkedő szülők is, egyfelől, akik túlstrapálnák magukat, másfelől lennének, akik közömbösek, nemtörődömök maradnának.

4. Mi legyen a tölcserben?

A pedagógusok véleménye ebben a kérdésben is egységesebb volt. Azt hangsúlyozták, hogy ne legyen túl drága, szabják meg az érték felső határát. Szimbólum jellegét tartanák fontosabbnak. Az egész legyen kedves, írták. Legyenek benne apró, személyre szóló tárgyak,

hasznos tanszerek. Többen megjegyezték, hogy sokkal jobb lenne, ha nem a szülők vásárolnák meg ezeket az ajándékokat, hanem az iskola vagy az önkormányzat. Arra is utaltak, hogy jobb lenne, ha ajándékok helyett ingyen, vagy legalább olcsóbb tanszerek, könyvek állnának a diákok rendelkezésére.

Végül beszámoltak saját iskolájuk helyi szokásairól, ahol az első osztályosok a felsőbb évesektől vagy az iskolától kaptak ajándékot: egy-egy szép jegyzettömböt, hozzá ceruzát, vagy egy fonott kosárból mindenki vehetett egy kis plüssállatkát. Ez a figyelmesség is nagy élményt jelentett a kis elsősöknek.

5. Nálunk Magyarországon jó lenne-e ezt a szokást bevezetni?

Igen, de módosítanák a tartalmát. Elsősorban szimbolikus, emlék jellegű tárgyakat helyeznének a tölcserbe. Kevesebb édességgel, inkább gyümölcssel, több hasznos taneszközzel töltenék meg. Fontosabb lenne az iskolák korszerű felszereltsége, a taneszközök olcsóbbá tétele!

Azt írták, hogy nem lenne jó, ha kötelező jelleggel vezetnék be, hiszen ez nem magyar szokás.

6. Hogyan telt az első napja az iskolában?

A felnőtt kollégák az azóta eltelt idő hosszúsága ellenére is pontosan vissza tudtak emlékezni az első iskolában töltött napjukra. Beszámolóikból kiderült, hogy őket szüleik annak idején nem hagyták magukra, a iskolakezdés térheit megosztották gyermekeikkel. Sokat beszélgettünk erről már előzőleg is otthon és az óvodában is. Sőt, az óvodából látogatóban is voltunk az iskolában. Nagy volt a készülődés! Alig vártuk, hogy mehecssünk az iskolába. Jó és szép volt a többiekkel együtt lenni.

Az a gyermek, aki otthonról, a környezetétől bátorítást, erősítést kap, oldottabban, nyugodtabban megy első nap az iskolába. Ha pozitív érzései ott megerősítést nyernek, még jobban megszereti az iskolát, és ez az érzés további életét is meghatározhatja.

Első osztályos gyermekek szüleinek válaszai

(SZIE, Jászberényi Főiskolai Kar 12 fő, osztályfőnök: Gulyásné Zsolnay Ágnes)

A 22 fős létszámú osztályból 12-en küldték vissza a kérdőívet. Általában rövid, tömör válaszokat adtak, és a legtöbben alá is írták. Egy fő csak az utolsó kérdésre válaszolt, egy másik pedig csak az elsőre és az 5.-re, mindkét esetben egy-egy nimmel.

Legbővebben az utolsó kérdést válaszolták meg, látszik, hogy az a kérdés érdekelte őket legjobban, hogy saját gyermekük hogyan érezte magát az iskolában az első nap. Ez természetes és érthető.

Lássuk a kérdésekre adott részletes válaszokat!

1. Tetszik-e a szokás?

Egyszavas igennel 8 fő voksolt. További egy fő igennel válaszolt, de a maga részéről túlzásnak tartja. Mások szerint előbb ki kellene próbálni, illetve valami eredetit kellene kitalálnunk, nem pedig egy külföldi szokást majmolnunk. Volt, aki megjegyezte, hogy van elég kiadás enélkül is.

2. Mi lehet a szokás értelme, célja?

Hasonló tartalmú válaszok születtek, mint az előző két csoport esetében, azzal a különbséggel, hogy a szülők közül kevesebben lettek figyelmesek félelemre, izgalomra. A többiek inkább kellemes, hasznos oldalát emelték ki. A jókedvű barátkozás, ismerkedés került válaszaik középpontjába.

3. Hogyan fogadnák a gyerekek, a szülők és a pedagógusok a szokás bevezetését?

Minden válaszadó szülő úgy gondolja, hogy a gyermekek egyértelműen örülnének neki. A szülőket illetően is azt válaszolták, hogy valószínűleg szeretettel fogadnák, és gyermekük érdekében a tőlük telhető legjobban igyekeznének megoldani ezt a feladatot is. Bár elképzelhető, hogy akadnának feledékeny szülők.

A pedagógusokat illetően több volt a *nem tudom* válasz.

4. Mi legyen benne?

Valamennyien az öröm és az emlék jellegét hangsúlyozták. Ne legyenek benne nagy dolgok, inkább személyre szóló apróságok, aminek egy kisgyerek örül.

5. Jó lenne-e nálunk, Magyarországon is bevezetni?

Talán, de nem biztos. Elfajulhatna a dolog, és a gyereken csattanna. Nagy különbség van a gyerekek között.

Nálunk ez nem szokás. Jobban szeretnék, ha a gyerekek is megtanulnák, hogy adni öröm. Nem tetszik, hogy elképzelésünk szerint mindig a gyerekek kell valamit kapnia, és ezt állandóan el is várja. Mi lenne, ha azt a szokást vezetnék be, hogy az első napon a gyerekek visznek ajándékot az iskolába, pl. egy szál virágot a tanító néninek. A kölcsönös szeretet többet ér, mint az egyoldalú.

6. Hogyan érezte magát gyermeke az első nap az iskolában?

Valamennyien pozitív élményekről írtak: Jól érezte magát. Már nagyon várta, készült. Boldog volt, jókedvű. Szülőként csodálatos volt átérezni az örömét. Izgalommal indult, boldogan jött haza. Az iskolában kapott kis ajándéknak jobban örült, mint az otthon kapottaknak. A család és az iskola együttműködése – a gyermekek érdekében – nagyon fontos.

Összességében tehát hasznosnak és fontosnak ítélték meg az ötletet a hallgatók, pedagógusok és szülők, hogy az iskolakezdés átmeneti nehézségeiről beszéltünk, és azt is, hogy ezt az átmenetet közös erővel könnyebbé kell tennünk, mert az első nap benyomásai nagyon meghatározóak. És remélem, hogy sikerült az olvasókban is hasznos gondolatokat, ötleteket ébresztenem az iskolakezdés nehézségeinek leküzdésében.

